

ШЫН

Ниитилел-политиктиг солун
Солун 1925 чылдың август 31-де үнүп эгелзэн

№ 58 (16218) ♦ 2000 чылдың май 27, суббота ♦ Ат салган шагы 20.20 Садар өртээ 3 рубль

СЕЛЕКТОР ХУРАЛ

Каш-ла хонгаш чай келди. Ооң-биле чергелештир кааа дыштанырыл, кайдыштангалла лагерьлеринче баарыл база ниити белеткел кайы хире чоруп турарыл? Ындыг айтырылгалар калбак селектор хурал болуп эрткен.

Хуралды РФ-тин Күш-ажыл яамызынын сайыды Александр Петрович Починюк удуртуп эрттирген.

Селектор чөвүлел хуралда ТР-нин Күш-ажыл болаш социал-хожумде яамызынын сайыды Д.С. Б. Яндак болгаш республиканын өске-даа яамыларындын, албан черлеринден төлөөлөр киришкен.

Ниитизи-биле республикада чагы дыштанылга лагерьлеринге белеткел кош-кач чоруп турар. Кожуунарже бо талазы-биле акшаларны чоруткан, ынчалза-даа тус-тус черлерини удуртулгазы белеткел жылдарын саададып турарын Д.С.Б. Яндак шүгүмчүлзэн. Ынчангаш сайыт урулгарын чагы дыштанылганын хамаарыштыр ажил чорудуп турар яамалар болгаш албан черлери база каттап чыгып, хуралды эрттирерин саналдаан.

Игорь ДАМДАК.

Президентиниң ажил-албаны

ДЕПУТАТТАРНЫҢ ДИЛЭЭ-БИЛЕ

Хоойлуда айтыканын езугаар Төлээкчилерниң Кызыл хоорай хуралына 30 депутатты соңгуур ужурул. Бо чылдың май 21-де эртен Төлээкчилерниң хоорай хуралының депутаттарының каттап соңгууларында 3 депутат соңгуткан. Ооң мурнунда 18 депутат соңгуткан турган.

Ынчангаш ниитизи-биле ам хоорайда 21 депутат соңгуткан. Мооң түннелинде Төлээкчилерниң Кызыл хоорай хуралының бирги организастыг сессиязын чыыдырып болур бурун эргелер бар болу берген. "Тус черин Төлээкчилер хуралдарынын дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунга дүүштүр хоорайнын төлээкчилер органнын бирги организастыг сессиязын ийи неделядан орай эвэсте Кызыл хоорай чагырганын даргазы чыыдырып ужурул. Ындыг турбуже, ону эрттиреринге белеткелче сагы салбайн, хо-жудадып, саададып турар. Шақ ындыг байдалды барындаалаш, Төлээкчилерниң Кызыл хоорай хуралынын бөлүк депутаттарынайыс алдын төлээкчилер органнын бирги организастыг сессиязын дүрген чыыдырынга салдыр чедирер эргежок чуулга хемчеглерни алырын дилзэн кыйгырыгы Тыва Республиканың Президентизи Ш. Д. Ооржак чоруткан.

Президентиге кыйгырып чоруткан бөлүк депутаттары-биле оларнын дилээ-биле Ш. Д. Ооржак май 25-те ужурашкан.

Найысылалдын сонгучуларын улуг идегелди, бүүрелди көргүзүп, бир эл-сеткилди сонгуп алганы бо ужуражылда киржиш турар Төлээкчилер хуралынын депутаттарынагы изиг байыры бир дугаарында ол чедирген. Тыва Республиканың Чазаа

хоорайнын социал-экономиктиг хоңжудезиниң айтырылганын чоумчалык шийтирлээр дээш кандыг-кандыг хемчеглерни ап турарына Президент доктааган. Кыдынган чуулдар эвээш эвес.

Ооң-биле чергелештир четпестер болгаш чедир кылдырмаан ажилдар барын айтыкан. Бо айтырылганын чедишкенин шийтирлээр дээш депутаттарын ролунун улун айтыкан. Бирги ээлдеге Кызылдын социал-экономиктиг хоңжудезин экижидеринче, орулгалар кирип алырын көвүдериңче сагыш салырын эн-не чуулгалар көргөн. Ынчангаш депутаттар албан-хүлээлгелерин ак сеткилди күөсүдир, чоунуга төлөптиг бараан болуп дээш ажилдаарынче ол кыйгырган. Ону боттандырады күүне эрге-чагырга органны-биле бир демниг, харылаалыг ажилдаары ажыктыг,

Хүндүлүг номчукчу!

Бо чылдың ийги чартында "Шын" солунун чагыдылгазы чоруп турар.

Чартык чылда чагыдылга ниитизи-биле **95 рубль.**

Ону тодаргайлаарга мындыг: солунун чагыдылга өртээ **30 рубль.** Почта чедирдигеи дээш **65 рубль.**

Бир айда — 15 рубль 80 коп.
Үш айда — 47 рубль 50 коп.

Организацияларга — 150 рубль.

Чагыдып алырынче далажынар! Номчунар, бисче бижирер!
ЧАГЫДЫЛГАНЫ ХАРЫЛЗААНЫҢ БҮГҮ САЛБЫРЛАРЫНДА ХҮЛЭЭП АП ТУРАР.

Тыва Республиканың Чазааның ДОКТААЛДАРЫ

Тыва Республиканың Президентизиниң Кубогу дээш хол бөмбүүнүң талазы-биле маргылдааларны эрттирер дугайында 2000 чылдың май 23 № 407 Кызыл хоорай

Тыва Республиканың Президентизиниң Кубогу дээш хол бөмбүүнүң талазы-биле маргылдаалар республикада эн-не массалаг спортчу хемчеглер болу берген. Маргылдааларнын төнчү кезегинге чылдыңна 40 ажыг команда киржир. Кубок дээш маргылдааларны эрттирер келген беш чылдарнын дургузунда ойнакчыларнын болгаш командаларнын мергежили улам-на бедип, перспективтиг анык спортчулар илереп турар. Чурттакчылыг черлерге, бүүдүрлелерге болгаш албан черлеринге хол бөмбүүнү сайырадырынче уланган немелде хемчеглерни боттандыра талазы-биле ажил идепкейжэн. Тыва Республиканын Президентизиниң Кубогу дээш хол бөмбүүнүң талазы-биле маргылдааларны эрттирер дугайында 2000 чылдың май 23 № 407 Кызыл хоорай

Чер иштин ажыглаарына чөпшээрел бээр талазы-биле комиссиянын шийтирин бадыйлаар болгаш Тыва Республикага 2000 чылда алдын казып тыварынын ниити хемчээлин углаттырар дугайында 2000 чылдың май 23 № 408 Кызыл хоорай

Россия Федерациязынын болгаш Тыва Республикага "Чер иштин дугайында" хоойлуларынга дүүштүр Тыва Республиканың Чазааның 1997 чылдың август 21-де № 353 доктаалын езугаар тургустунган Тыва Республиканын девискээринде чер иштин ажыглаарына чөпшээрел бээр талазы-биле комиссияны Тыва Республикада Бойдус курлавырлары комитет-биле кады Кызыл-Чадырнын руда тывыжын география талазы-биле шийтирил көөр база алдын болгаш алдын-монгун концентраттарын оон казып тыварына чер иштин ажыглаар эзугаар конкурстун түннелдерин үндүрер дугайында Тыва Республиканын девискээринге чер иштин ажыглаарына чөпшээрел бээр талазы-биле комиссиянын шийтирин бадыйлаар.

2. Тыва Республиканың Бойдус курлавырларынын комитетинге Кызыл-Чадырнын руда тывыжын география талазы-биле шийтирил көөр база алдын болгаш алдын-монгун концентраттарын оон казып тыварына чер иштин ажыглаарына чөпшээрел бээр талазы-биле комиссиянын шийтирин бадыйлаар.

3. Тыва Республикага 2000 чылда алдын казып тывары-биле ниити хемчээлин дес-дараалай 1150 килограмм углаттырынашан, "Сибгеоразведка" кызыгарлаттырган харысалгалыг ниитилел оң чыл хуусаадыр бээр.

3. Тыва Республикага 2000 чылда алдын казып тывары-биле ниити хемчээлин дес-дараалай 1150 килограмм углаттырынашан, "Сибгеоразведка" кызыгарлаттырган харысалгалыг ниитилел оң чыл хуусаадыр бээр.

3. Тыва Республикага 2000 чылда алдын казып тывары-биле ниити хемчээлин дес-дараалай 1150 килограмм углаттырынашан, "Сибгеоразведка" кызыгарлаттырган харысалгалыг ниитилел оң чыл хуусаадыр бээр.

3. Тыва Республикага 2000 чылда алдын казып тывары-биле ниити хемчээлин дес-дараалай 1150 килограмм углаттырынашан, "Сибгеоразведка" кызыгарлаттырган харысалгалыг ниитилел оң чыл хуусаадыр бээр.

3. Тыва Республикага 2000 чылда алдын казып тывары-биле ниити хемчээлин дес-дараалай 1150 килограмм углаттырынашан, "Сибгеоразведка" кызыгарлаттырган харысалгалыг ниитилел оң чыл хуусаадыр бээр.

Сөөлгү конга

Амыдыралдың делгем оруунче

Школачы сөөлгү конганың чаңчыл болган байырлал республиканың бүгү школаларынын доозукчулары май 25-те байырлап эрттирген. Сеткилдерин сергедип кээр серин чаксы салгын. Чалынын назын чектелген делгем оруунче аныктарын үдеп, холдарын чыгааныг, салгын-сырынга чодурааларнын манган ак чекеттери эстеп, айдызаан чыдын долгандыр тарадып турган. Ак фартуктар, школачы хүрөк формалар, чаштарда болган ак ленталар бо бүгү улам аянажып, байырланчыг байдалды улам күштелдирген.

СӨӨЛГҮ КОНГА. Бо сесте чеже яныз утка сиңген деп.

"Чергелешкен дорттар шыып, черлик аннар чуррун чуруп" деп шүлүктөп, эн баштайгы конга үнүн дыңнаандан бээр таптыгы-ла 11 чылдар шуужуп эрткен. Баштайгы башкы, эн-не ынак эртемни, сонуургалдар айы-биле бөлүмнер, секциялар, урап чуулдун көрүлделери, спортчу мөөрейлер, туристик походтар, барны бар деп, чокту чок деп дегне үдежип келген чаңгыс класчы эш-өөрүн, баштайгы ынакшы, доостурган башкы... Бо бугу ам доозукчуларга чыгып, чырык сактыкынын бооп артары-биле сеткилге дээп, уранчыг, мунгаранчыг көөнүп кирген.

Ынчалза-даа ам оларнын мурнунда амыдыралдың делгем ак оруу айттыган. Кижиле бурзу болууну копка оруу-биле амыдыралдың делгем оруунче киргени ол. Ам хүнүн-не школа баар, онаалгалар кылдыр, дүрүмнер доктадыр деп чуулдар чок. Ынчалгаш-ла боор, дүүн чаа парталар артынга олурган, ам бөгүн школан доозуп үнүп турар доозукчуларнын өөрүшкүзүн чүге денээр.

Чүс-чүс башкыларнын чогаалдык, тыынгыр, шуудургу, кара кызыл амыдыралдың делгем билгилер-биле чепселген мун-мун школа доозукчуларын чурттуң тускай ортумак болгаш дээди өөредилге черлери манап турар. Ам төрөн школазынын, ынак башкыларнын идегелин шынзыдып, боттарынын билгине бүүрөп, шыгалдаларын чедишкенин дужаары артыкан.

Ада-иелерге база өөрүшкүдүг хүн болганы чууга-жок. Хенжир чажындан өстүрүп алган огул, кызы школан доозуп, улуг кижилер апарганын кым өөрүсө боор. Ынчангаш сөөлгү конга байырлалыңче ада-иелер чыгып, өөрүшкүзүн үдежип турганнары-да ол.

Найысылал Кызылдын тос дугаар школызы. Хөг-

УФАЖЕ АЪТАНЫПКАН

Тываның В. Көк-оол атыг хоңжум-шии театрының артистери Уфа хоорайга болуп өртөр бүгү делегейниң театр фестивалына киржири-биле аътаныпканнар.

Олар анаа чогаалчы Эдуард Мижиттин бижээни "Кым сен, Сүбөйди маар?" деп шизин бараалгадырлар. Шини Тыва Республиканың алдарлыг артизи, театрын кол режиссеру Алексей Ооржак тургускан. Моон мурнунда бистин артистеривест турк дилдиг чоңарнын фестивалына киришкеш, шаннал-макталдык эзеп келгенер. Бо улаада бээр олар төрөн Тыванын адын төлөпти-биле камгалап, боттарынын кайгамчык салым-чаяаны-биле хамыкты кайгадыр боор.

Чоруунар-ла чогузун, хүндүлүг артистеривест! **60 ХАРЛААН**

Бай-Тайга кожуун өмнелгезинин тургустунганында бээр 60 чыл болган оюнга тураскааткан байырла Төвү суурга болуп эрткен.

Байырлаага киржип келген чоң суурнуң Култуура башкыны шуут сыныккан болган. Республиканың аңгы-аңгы хоорай, суурларындан моон мурнунда чылдарда Бай-Тайгага ажилдап чорган эмирчилери чалаан турган. Ынчангаш Бай-Тайгага ат-суура билдингир, хүн-

• Болуушкуннар • Фактылар • Медээлер

• Болуушкуннар • Фактылар • Медээлер

дүткелди кижилер ол хүнерде Тээлиге хойу-биле чыгып келген. Мөңгүн-Тайгадан Данчты Салчакович Успун, Кызылдан Семен Седипович Кужугет, Бора Кууларовна база Шангыялар Ооржаквич Бииче-оолдар, Светлана Олголова Сендажы, Лариса Доржуевна Чагаа, Кызыл кожуундан Лариса Салчакович Успун, Ак-Довурактан Маадыр Сурунбо: Светлана Кужугет (өөредилге шүгүмчүлзэн), таны башкызы; Демир-оол Күдерек (бүүдүрүлгө)— чолаачы; Виктория Чымаан (медицина)— кезер эмчи; Сергей Севзэн (күш-культура болгаш спорт)— шырдырага ийи дакыр республика чемпиону; Валентина Монгуш (культура)— уран чүүл школазынын башкызы; Олег Бады (корум-чурум)— хоорайнын ИХК начальниги; Марина Монгуш (чонга ачы-буян чедирлелгези)— "Юность" магазинин эргелекчи. Бир дугаар эртип турар бо мөөрей-байырлаады эки организастап эрттиреринче Ак-Довурак хоорай чагыргазы (даргазы В.С. Монгуш) база культура кидини (эргелекчи В.К. Монгуш) улуг кичээнгейни салып, чогуур үлүг-хуузу кирген.

Өөредилге-семинар

ТР-ниң Көдээ ажил-агы болгаш аш-чем яамызынын специалистери дүк класстарынын талазы-биле семинарны чылдыңна организастап эрттирер турары чаңчыл апар чыдар.

Май 25-те республикада шээр мал туруп турар кижилерге хамаарыштыр ээлчегли семинар көдээ ажил-агы специалистеринин билин бедидер школаның — өөредилге төвүнүн директору Галина Балгановна Хертектин организастааны-биле болуп эрткен.

Семинарнын кол сорулгазы — "чик алдын" дийжи ойзу чуугаалажырыны өшкү болгаш хой дүгүн канчаар класстап аңгыларын дугайында болган. Ук семинарга мал ажилынга хамаарылгалыг зоотехниктерни болгаш араатарнын, мал эмирчилерин колдады чалаан.

Өөредилге-семинарны эрттирер, тускай темага

Автооруктар

ШЫНАРЛЫГ ДООСТУР

Тыва Республиканың девискээринде автооруктарда чойгы сетпелгени чорудуп эгелзэн.

Ол ажилдарын Казанцеваның, Танзыбейиниң, Туранның орук-сетпелгелер эргелелдери чогуур эзунде эки шынарлыг доозар дээш бир демниг ажилдап эгелэй берген. Ыланга Аралан участогунда 660-663 болгаш 765-710 километрде автооруктуң оюлган черлерин септеп кылдып дооскан.

Чадаанын болгаш Шангаан-Аргынын асфальт-бетон заводтары кывар-чаар материалдарнын төнгенинден ажилдавын турар. Кара-Хаакты болгаш Элиги-Хемини паромнары суг улгатканындан ажилдавын турар. Сарыг-Септин оруктудуг-сетпелге эргелели-

2000 чылдың май 21-де Төлээкчилерниң Кызыл хоорай хуралының депутаттарынын каттап соңгууларыннын түннелдеринин дугайында КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ ШИИТПИРИ

2000 чылдың май 23 № 853

Катап соңгууларыннын түннелдеринин дугайында Кызыл хоорай соңгулда комиссиязынын даргазы А. Н. Черноусовтун информациянын дыңнааш база Кызыл хоорай соңгулда комиссиязынын участок соңгулда комиссияларынын протоколдарына үндөйлөш, шийтирлээни болза:

1. "Россия Федерациязынын хамаатыларынын чогуур эргелеринин кол магадылалдарынын болгаш референдумга киржир эргелер дугайында" Федералдыг хоойлунун 58 чүүлүнге, "ТР-ниң Төлээкчилеринин тус чер хуралдарынын депутаттарынын соңгууларын дугайында" ТР-ниң Хоойлузунун 47 чүүлүгүнө үндөйлөш, чаңгыс мандаттыг дараазында соңгулда округтарына:

бадылаашкынга киршикен соңгуучуларын хуузу

1. "Россия Федерациязынын хамаатыларынын чогуур эргелеринин кол магадылалдарынын болгаш референдумга киржир эргелер дугайында" Федералдыг хоойлунун 58 чүүлүнге, "ТР-ниң Төлээкчилеринин тус чер хуралдарынын депутаттарынын соңгууларын дугайында" ТР-ниң Хоойлузунун 47 чүүлүгүнө үндөйлөш, чаңгыс мандаттыг дараазында соңгулда округтарына:

бадылаашкынга киршикен соңгуучуларын хуузу

1. "Россия Федерациязынын хамаатыларынын чогуур эргелеринин кол магадылалдарынын болгаш референдумга киржир эргелер дугайында" Федералдыг хоойлунун 58 чүүлүнге, "ТР-ниң Төлээкчилеринин тус чер хуралдарынын депутаттарынын соңгууларын дугайында" ТР-ниң Хоойлузунун 47 чүүлүгүнө үндөйлөш, чаңгыс мандаттыг дараазында соңгулда округтарына:

бадылаашкынга киршикен соңгуучуларын хуузу

1. "Россия Федерациязынын хамаатыларынын чогуур эргелеринин кол магадылалдарынын болгаш референдумга киржир эргелер дугайында" Федералдыг хоойлунун 58 чүүлүнге, "ТР-ниң Төлээкчилеринин тус чер хуралдарынын депутаттарынын соңгууларын дугайында" ТР-ниң Хоойлузунун 47 чүүлүгүнө үндөйлөш, чаңгыс мандаттыг дараазында соңгулда округтарына:

бадылаашкынга киршикен соңгуучуларын хуузу

1. "Россия Федерациязынын хамаатыларынын чогуур эргелеринин кол магадылалдарынын болгаш референдумга киржир эргелер дугайында" Федералдыг хоойлунун 58 чүүлүнге, "ТР-ниң Төлээкчилеринин тус чер хуралдарынын депутаттарынын соңгууларын дугайында" ТР-ниң Хоойлузунун 47 чүүлүгүнө үндөйлөш, чаңгыс мандаттыг дараазында соңгулда округтарына:

бадылаашкынга киршикен соңгуучуларын хуузу

1. "Россия Федерациязынын хамаатыларынын чогуур эргелеринин кол магадылалдарынын болгаш референдумга киржир эргелер дугайында" Федералдыг хоойлунун 58 чүүлүнге, "ТР-ниң Төлээкчилеринин тус чер хуралдарынын депутаттарынын соңгууларын дугайында" ТР-ниң Хоойлузунун 47 чүүлүгүнө үндөйлөш, чаңгыс мандаттыг дараазында соңгулда округтарына:

бадылаашкынга киршикен соңгуучуларын хуузу

1. "Россия Федерациязынын хамаатыларынын чогуур эргелеринин кол магадылалдарынын болгаш референдумга киржир эргелер дугайында" Федералдыг хоойлунун 58 чүүлүнге, "ТР-ниң Төлээкчилеринин тус чер хуралдарынын депутаттарынын соңгууларын дугайында" ТР-ниң Хоойлузунун 47 чүүлүгүнө үндөйлөш, чаңгыс мандаттыг дараазында соңгулда округтарына:

бадылаашкынга киршикен соңгуучуларын хуузу

1. "Россия Федерациязынын хамаатыларынын чогуур эргелеринин кол магадылалдарынын болгаш референдумга киржир эргелер дугайында" Федералдыг хоойлунун 58 чүүлүнге, "ТР-ниң Төлээкчилеринин тус чер хуралдарынын депутаттарынын соңгууларын дугайында" ТР-ниң Хоойлузунун 47 чүүлүгүнө үндөйлөш, чаңгыс мандаттыг дараазында соңгулда округтарына:

бадылаашкынга киршикен соңгуучуларын хуузу

1. "Россия Федерациязынын хамаатыларынын чогуур эргелеринин кол магадылалдарынын болгаш референдумга киржир эргелер дугайында" Федералдыг хоойлунун 58 чүүлүнге, "ТР-ниң Төлээкчилеринин тус чер хуралдарынын депутаттарынын соңгууларын дугайында" ТР-ниң Хоойлузунун 47 чүүлүгүнө үндөйлөш, чаңгыс мандаттыг дараазында соңгулда округтарына:

бадылаашкынга киршикен соңгуучуларын хуузу

1. "Россия Федерациязынын хамаатыларынын чогуур эргелеринин кол магадылалдарынын болгаш референдумга киржир эргелер дугайында" Федералдыг хоойлунун 58 чүүлүнге, "ТР-ниң Төлээкчилеринин тус чер хуралдарынын депутаттарынын соңгууларын дугайында" ТР-ниң Хоойлузунун 47 чүүлүгүнө үндөйлөш, чаңгыс мандаттыг дараазында соңгулда округтарына:

бадылаашкынга киршикен соңгуучуларын хуузу

1. "Россия Федерациязынын хамаатыларынын чогуур эргелеринин кол магадылалдарынын болгаш референдумга киржир эргелер дугайында" Федералдыг хоойлунун 58 чүүлүнге, "ТР-ниң Төлээкчилеринин тус чер хуралдарынын депутаттарынын соңгууларын дугайында" ТР-ниң Хоойлузунун 47 чүүлүгүнө үндөйлөш, чаңгыс мандаттыг дараазында соңгулда округтарына:

бадылаашкынга киршикен соңгуучуларын хуузу

1. "Россия Федерациязынын хамаатыларынын чогуур эргелеринин кол магадылалдарынын болгаш референдумга киржир эргелер дугайында" Федералдыг хоойлунун 58 чүүлүнге, "ТР-ниң Төлээкчилеринин тус чер хуралдарынын депутаттарынын соңгууларын дугайында" ТР-ниң Хоойлузунун 47 чүүлүгүнө үндөйлөш, чаңгыс мандаттыг дараазында соңгулда округтарына:

бадылаашкынга киршикен соңгуучуларын хуузу

1. "Россия Федерациязынын хамаатыларынын чогуур эргелеринин кол магадылалдарынын болгаш референдумга киржир эргелер дугайында" Федералдыг хоойлунун 58 чүүлүнге, "ТР-ниң Төлээкчилеринин тус чер хуралдарынын депутаттарынын соңгууларын дугайында" ТР-ниң Хоойлузунун 47 чүүлүгүнө үндөйлөш, чаңгыс мандаттыг дараазында соңгулда округтарына:

бадылаашкынга киршикен соңгуучуларын хуузу

1. "Россия Федерациязынын хамаатыларынын чогуур эргелеринин кол магадылалдарынын болгаш референдумга киржир эргелер дугайында" Федералдыг хоойлунун 58 чүүлүнге, "ТР-ниң Төлээкчилеринин тус чер хуралдарынын депутаттарынын соңгууларын дугайында" ТР-ниң Хоойлузунун 47 чүүлүгүнө үндөйлөш, чаңгыс мандаттыг дараазында соңгулда округтарына:

бадылаашкынга киршикен соңгуучуларын хуузу

1. "Россия Федерациязынын хамаатыларынын чогуур эргелеринин кол магадылалдарынын болгаш референдумга киржир эргелер дугайында" Федералдыг хоойлунун 58 чүүлүнге, "ТР-ниң Төлээкчилеринин тус чер хуралдарынын депутаттарынын соңгууларын дугайында" ТР-ниң Хоойлузунун 47 чүүлүгүнө үндөйлөш, чаңгыс мандаттыг дараазында соңгулда округтарына:

бадылаашкынга киршикен соңгуучуларын хуузу

1. "Россия Федерациязынын хамаатыларынын чогуур эргелеринин кол магадылалдарынын болгаш референдумга киржир эргелер дугайында" Федералдыг хоойлунун 58 чүүлүнге, "ТР-ниң Төлээкчилеринин тус чер хуралдарынын депутаттарынын соңгууларын дугайында" ТР-ниң Хоойлузунун 47 чүүлүгүнө үндөйлөш, чаңгыс мандаттыг дараазында соңгулда округтарына:

бадылаашкынга киршикен соңгуучуларын хуузу

1. "Россия Федерациязынын хамаатыларынын чогуур эргелеринин кол магадылалдарынын болгаш референдумга киржир эргелер дугайында" Федералдыг хоойлунун 58 чүүлүнге, "ТР-ниң Төлээкчилеринин тус чер хуралдарынын депутаттарынын соңгууларын дугайында" ТР-ниң Хоойлузунун 47 чүүлүгүнө үндөйлөш, чаңгыс мандаттыг дараазында соңгулда округтарына:

бадылаашкынга киршикен соңгуучуларын хуузу

1. "Россия Федерациязынын хамаатыларынын чогуур эргелеринин кол магадылалдарынын болгаш референдумга киржир эргелер дугайында" Федералдыг хоойлунун 58 чүүлүнге, "ТР-ниң Төлээкчилеринин тус чер хуралдарынын депутаттарынын соңгууларын дугайында" ТР-ниң Хоойлузунун 47 чүүлүгүнө үндөйлөш, чаңгыс мандаттыг дараазында соңгулда округтарына:

бадылаашкынга киршикен соңгуучуларын хуузу

1. "Россия Федерациязынын хамаатыларынын чогуур эргелеринин кол магадылалдарынын болгаш референдумга киржир эргелер дугайында" Федералдыг хоойлунун 58 чүүлүнге, "ТР-ниң Төлээкчилеринин тус чер хуралдарынын депутаттарынын соңгууларын дугайында" ТР-ниң Хоойлузунун 47 чүүлүгүнө үндөйлөш, чаңгыс мандаттыг дараазында соңгулда округтарына:

бадылаашкынга киршикен соңгуучуларын хуузу

1. "Россия Федерациязынын хамаатыларынын чогуур эргелеринин кол магадылалдарынын болгаш референдумга киржир эргелер дугайында" Федералдыг хоойлунун 58 чүүлүнге, "ТР-ниң Төлээкчилеринин тус чер хуралдарынын депутаттарынын соңгууларын дугайында" ТР-ниң Хоойлузунун 47 чүүлүгүнө үндөйлөш, чаңгыс мандаттыг дараазында соңгулда округтарына:

бадылаашкынга киршикен соңгуучуларын хуузу

1. "Россия Федерациязынын хамаатыларынын чогуур эргелеринин кол магадылалдарынын болгаш референдумга киржир эргелер дугайында" Федералдыг хоойлунун 58 чүүлүнге, "ТР-ниң Төлээкчилеринин тус чер хуралдарынын депутаттарынын соңгууларын дугайында" ТР-ниң Хоойлузунун 47 чүүлүгүнө үндөйлөш, чаңгыс мандаттыг дараазында соңгулда округтарына:

бадылаашкынга киршикен соңгуучуларын хуузу

1. "Россия Федерациязынын хамаатыларынын чогуур эргелеринин кол магадылалдарынын болгаш референдумга киржир эргелер дугайында" Федералдыг хоойлунун 58 чүүлүнге, "ТР-ниң Төлээкчилеринин тус чер хуралдарынын депутаттарынын соңгууларын дугайында" ТР-ниң Хоойлузунун 47 чүүлүгүнө үндөйлөш, чаңгыс мандаттыг дараазында соңгулда округтарына:

бадылаашкынга киршикен соңгуучуларын хуузу

1. "Россия Федерациязынын хамаатыларынын чогуур эргелеринин кол магадылалдарынын болгаш референдумга киржир эргелер дугайында" Федералдыг хоойлунун 58 чүүлүнге, "ТР-ниң Төлээкчилеринин тус чер хуралдарынын депутаттарынын соңгууларын дугайында" ТР-ниң Хоойлузунун 47 чүүлүгүнө үндөйлөш, чаңгыс мандаттыг дараазында соңгулда округтарына:

бадылаашкынга киршикен соңгуучуларын хуузу

1. "Россия Федерациязынын хамаатыларынын чогуур эргелеринин кол магадылалдарынын болгаш референдумга киржир эргелер дугайында" Федералдыг хоойлунун 58 чүүлүнге, "ТР-ниң Төлээкчилеринин тус чер хуралдарынын депутаттарынын соңгууларын дугайында" ТР-ниң Хоойлузунун 47 чүүлүгүнө үндөйлөш, чаңгыс мандаттыг дараазында соңгулда округтарына:

бадылаашкынга киршикен соңгуучуларын хуузу

1. "Россия Федерациязынын хамаатыларынын чогуур эргелеринин кол магадылалдарынын болгаш референдумга киржир эргелер дугайында" Федералдыг хоойлунун 58 чүүлүнге, "ТР-ниң Төлээкчилеринин тус чер хуралдарынын депутаттарынын соңгууларын дугайында" ТР-ниң Хоойлузунун 47 чүүлүгүнө үндөйлөш, чаңгыс мандаттыг дараазында соңгулда округтарына:

бадылаашкынга киршикен соңгуучуларын хуузу

1. "Россия Федерациязынын хамаатыларынын чогуур эргелеринин кол магадылалдарынын болгаш референдумга киржир эргелер дугайында" Федералдыг хоойлунун 58 чүүлүнге, "ТР-ниң Төлээкчилеринин тус чер хуралдарынын депутаттарынын соңгууларын дугайында" ТР-ниң Хоойлузунун 47 чүүлүгүнө үндөйлөш, чаңгыс мандаттыг дараазында соңгулда округтарына:

бадылаашкынга киршикен соңгуучуларын хуузу

1. "Россия Федерациязынын хамаатыларынын чогуур эргелеринин кол магадылалдарынын болгаш референдумга киржир эргелер дугайында" Федералдыг хоойлунун 58 чүүлүнге, "ТР-ниң Төлээкчилеринин тус чер хуралдарынын депутаттарынын соңгууларын дугайында" ТР-ниң Хоойлузунун 47 чүүлүгүнө үндөйлөш, чаңгыс мандаттыг дараазында соңгулда округтарына:

бадылаашкынга киршикен соңгуучуларын хуузу

1. "Россия Федерациязынын хамаатыларынын чогуур эргелеринин кол магадылалдарынын болгаш референдумга киржир эргелер дугайында" Федералдыг хоойлунун 58 чүүлүнге, "ТР-ниң Төлээкчилеринин тус чер хуралдарынын депутаттарынын соңгууларын дугайында" ТР-ниң Хоойлузунун 47 чүүлүгүнө үндөйлөш, чаңгыс мандаттыг дараазында соңгулда округтарына:

бадылаашкынга киршикен соңгуучуларын хуузу

1. "Россия Федерациязынын хамаатыларынын чогуур эргелеринин кол магадылалдарынын болгаш референдумга киржир эргелер дугайында" Федералдыг хоойлунун 58 чүүлүнге, "ТР-ниң Төлээкчилеринин тус чер хуралдарынын депутаттарынын соңгууларын дугайында" ТР-ниң Хоойлузунун 47 чүүлүгүнө үндөйлөш

Дээди Хуралда

ЧУГУЛА ХООЙЛУЛАР

Тыва Республиканың Дээди Хуралының элчеглиг 24-кү сессиясы чачыл эзугаар кадрлар айтыры-биле ажылын эгелээн. Республиканың Дээди судунун даргазы Н. Ч. Күжүрт Дээди судтун даргазын оралакчыларга Алексаа Анай-ооловна Салчак биле Анатолий Анатолевич Веричевтиң кандидатураларын саналдап, оларнын ажыл-херээниң дугайында депутаттарга таныштырып, айтырылгарга харыылаан.

кээш хүлээп ап турар хойлуларында республиканың амьдыралына бөгүн доран хереглетиер хойлулар болгаш үр уеде ажылгаар, келир уеже улуг хойлулар тургулаар. 24-кү сессияга сайгарып чугаалашкаш хүлээп алган хойлулардан "Ажыл-чорудулган" тодаргай хевирлеринге онааган орулгаларга чангыс аай үндүрү дугайында хойлу доран херек хойлу болур. Ынчангаш Дээди Хуралдын ук хойлу телевиделиниң ийги номулгаларын кончуг кичээпгейли-биле сайгарып чугаалашкан. Ук хойлу телевиделиниң сайгарылгазына республиканың Чазак Баштыңының оралакчызы В. Ш. Оюн, республиканың үндүрү инспекциясынын началь-

девискээринден өскээр үнүп турар.
Өске черлерден кээп салдып турарлар болгаш бистин боттарывыстың сайгарлыкчыларывыс үндүрүлгери канчаар төлээрил, бодунуң бүдүрүп продукциязын сайгарып турарларга болгаш дайын киржикчилеринге, инвалиттерге үндүрү чийгелдерин кандыгыл? Өске-даа айтырылгар ында кирген.
Сессиянын ажылын башкарып эрттирген Дээди Хуралдын Даргазы Ш. Кара-оол республиканың экономиказын сайзырадырынга ук хойлу эргежок чугулазын онзаал демдегелээш, Тывага сайгарлыкчыларнын ажылы улам шуудаарынга деткимче болурунда аңгыда, чамдык таварылгаларда немедде ажил-

даар черлер тургустунарнын ук хойлу магалдып турарын айтып, ук хойлу телевиделиниң ийги номулгаларын үндүзүп тургустунган. Ук хойлу телевиделиниң сайгарылгазына киришкен. Президент Администрацияда Күрүне тургузуун болгаш политиктиг планнаашкын эргелелиниң ажылдакчызы Б. А. Сат база шак-ла ындагы телевиделиниң белеткеттинени диннаткан. Сессия ол ийи телевиделдерин бот-боттарынга немештирип тургаш, ийги номулгалга кирерин шийтирилээн.
Дээди Хуралдын 24-кү сессиязына Россия Федерациязынын Тывада Дээди судунун чанында Суд департамент Эргелелиниң начальнигин аялга томуйлаарнын болгаш ажилдан хостаарнын

Сактыышкын байырлалындан

ЭКИ КИЖИ УТТУНДУРБАС

Хендерге сумузуңуң Ак-Тал суурунга кижжи бажы кизирт, аът бажы козурт турда чедер берген мен. Базарга-ла көк, эдерге-ле хөк болур Хендерге шаандан тура мал-маган өстүренине таарымчалыг чагай өстүг, серин чайга кылдыр сурганын чер-ле болгай. Хендерге астың кашпагайлары, мөгелерниң начыннары-биле база алдаржы-ла чорасан болдур ийи.

Ада-чурттуң дайынныче аъттанышкан тыва эки туралынын мурунуку чылында Тыва Арат Республиканың 128 мөгезинде Араттын Революсчу шериниң мөгези Донгак Бегзи-Хуурак шүүлгеш, дайныче аъттанып чорупкаш, аргажок балгылап, шериг госпитальдарына эмнедип чораш, өөрүнүң соонда бир чыл болгаш, чанып келгеш, база катап 64-түн аразындан ачардан девип артакан. Ол алдаржы мөгө, дайныч Хендерге огу-ла болгай.
Ак-Тал суура оон ады-биле адаан кудумчуда дайнычы мөгези ажи-төдү, төрел-дөргүлү аас-кежиктиг чурттап олуралар.
Донгак Бегзи-Хуурактын чармыннга алыспас уезинде аваанжыр, кашпагай-биле "Чыраа-Кара" деп шолалыг Донгак Балчы-оол болганчак-ла думчанын үжүрүн былаажып, Тывага чоргаар девип чорасан. Хендерге мөгелери Бегзи-Хуурак, Балчы-оол алышкыларнын соонда малчын уктуг Хендерге мөгелер чуртуунуң атуруан көдүре берген кижжи Россиянын национал хевиринге спорт мастери, Сибирь, Чөөн чүктүң тулган чемпиону чорасан Биче-оол Монгул-оол болур.
"Тыва Республиканың алдарыг ажилдакчысы" деп хүндүлүг атып эдилекчи, хөй чылдарда комсомол, партия, советтер албаныга ажилдап, Жданов аттыг, "Совет Тыва", "Арыскан" совхозтарга директорлап чорасан Монгул-оол Кыргысвичиниң чагай адынга тураскаалыг кылган черге чон хөй-ле чылган.

Чон шыгырт долдур чыгы берген Ак-Талдын делгем Кудура бажынынга, бо бүгү байырлалды холга ап, башкарылганы удурткан аныяк, шимченгир, ажылгыр суму даргазы Эдуарт Эрес-оолович Хо-валыг төрөөн чонунга көргүзүп чорасан ачы-хаавызы дээш Ак-Тал Кудура бажынын Монгул-оол Биче-оол Кыргысвичиниң ады-биле адаар дугайында шийтирени номулгаларга, чон үзүк чок, өөрүшкүлүг адыш часкаашкыны-биле ону уткааннар.
Култура бажынын сценарында Биче-оол Кыргысвичиниң өөнүн ишти Чечек Александровна, огу Радина, уруу Рада боттарына чок кижизиниң дугайында уттуңдурбас сактыышкыны чону-биле дыннан олураар. Чүгө сценарда олурган үш авашкынын эвес, а ол байырыг кежээни хөй кижикчилери эки кижжи дугайында чагай чугаа-сөстөн, уран чүдү көргүзүлгелеринде, номчалан шулуктарын өөрүшкүнүң-даа, кудураалары-даа баткан карак чаштарын дозуп чадап олураар.
Биче-оол Кыргысвич үстүнде бижээнин чагай үлүе-херектерден аңгыда, "Улуг-Хемниң чалгылары" чогаалдыкчы каттыжышкынын кежигүнү, салым-чаянныг шулукчу, "Шын", "Тываның аныяктары", "Улуг-Хем" солунарнын доктаамал бижикчизи, "Шынның" штаттан дашкаар корреспонденти бо солундан хөй шаңнал-макталды ап чорасан республиканың номулчулары сактып чоруулар.
Совхозтун директору чо-

рааш, ажил-агы удуруттулганына, корум-чурум камгалааныга, спортчу сайзыралга кириген үлүг-хуузуун сактып, ак-талчылар Биче-оол Кыргысвичини бар-ла хүндүткел-биле сактып, чоктааннар.
Эки үлүени кылдыра, элпеп чиптес сактып артар деп чүвени илан-ла хендергежер көргүстүлөр.
Тос кожуунун чылган мөгелерин 64-тү салып хүрештирерге, республиканы сурагылгы мөгези Владимир Монгушка үжүрүлгешкен алдарлыг Бегзи-Хуурак, Балчы-оол Донгактарын уктуг аңгыда Хендергеин аныяк мөгези Радина Натип-оол чоргаар девип кагды.
"Ак-Тал" кооперативтиг, "Хөдүк" совхозтун шаңналары дээш чыраа, челдер, аныяк, узак аъттар көктүг-шыктыг Хендерге чарышты. Улуг-Хем, Чеди-Хөл кожуунарнын шаңналы дээш эр, херээжен хол-бөмбүкчүлери чидиг демисели имиртингезже чедир көргүстүлөр. Ийи хүн иштинде ак-талчылар кожуунун уран чүдү кижикчилериниң, Кызылдын уран чүдү училищезиниң, № 1 КПТУ-нун артистериниң концерттерин мага хандыр көргөннөр.
Бо бүгүнү чонга бараалгаткан Хендерге суму чагырганына, Биче-оол Кыргысвичиниң өг-бүлезинге, оларнын чок кижилеринге чон өөрүп четирегин илердип артаннар.
Б. К. Монгул-оол аттыг Култура, спорт бажыны, ында кылдырган онзагай кафе аалчыларын манап, чагай үлүе-херээ уламчылап чыдып кагды.
Кара-оол НАТИП-ООЛ, чогаалчы.

ТАНЫЖА КААПТААЛЫҢАР

Бо чылын Тыва Республиканың ИХЯ-зының тургустунганындан бээр 75 чыл ою болур. Ынчангаш чаа тургустунган Тыва Арат Республикага милиция органдары 1925 чылда тургустунуп эгелээ. Чүү-даа чок ээн черге кандыгыр чаа ажилды эгелээри дыка берге.
Ынчангаш ТР-ниң ИХЯ-зының Күрүне өрт хайсаар албанының хоочуну амгы уеде 82 хайсаар Константин Андреевич Макаровтун ажил-албанының дугайын билип алырывыс мурнунда оон долчу намчы-биле таныжа каапталыңар.

К. А. Макаров 1918 чылдын октябрь 15-те Танды кожуунун Кочетов сууруга төрүттүнген. Шериг албаны Совет Армиянын хүрээлинге 1942 чылдын январь 20-ден 1946 чылдын ноябрь 30-ге чедир эрттирген. Албан эртририп турган уезинде Ачинск хоорайга биче командирлер школазын дооскан. Анаа сержант дукаалды тывысканын соонда, аныяк командир Канск хоорайга фронт баар дайнычыларны хаак-ка маңаарына, хаактыг чораш күсүдир дайныч арга-мергежилдерге өөрдип турган. Оон "Сталин" деп 26 дугаарлыг хаактыг дайныч бригаданын хүрээлинге тура, сонгу-

барын фронтка Курск, Орлов дугазына болуулаан тулушкуннарга киришкен. Сөөлгүзүңге 1943 чылдын июль 8-те балыглаткан. Экирти эмнеткеиниң соонда, Казань хоорайнын Кызыл Тукут танк училищезинче өөрири-биле чорупкан. Ону 1945 чылдын август 18-те дооскан. Механизатортунган шериг кезээнин куяк танк башкарынын биче лейтенантызы эргени анаа тывысканын соонда, ону Германияга шериг албаны уламчылары-биле чоруткан.
Шеригден 1946 чылда халашкаш, ол төрөөн Ты-вазынче, кадайныче, ийи уруунче чанып келген.

чүнү-биле төндүрери көңүс билдинмес болган. Ол чылын Танды кожуунга арга-арыг хөйү-биле өрттенип турган. Ынчангаш аныяк өрт албанының инспектору Константин Андреевич кол кичээни арга болгаш ховуларга өрттерни болдурбазынче, оларны дарый өжүрениче углап, боду-ла колхозчуларны өрт өжүрениче эвилелдеп, өрттүн болу бээр чылдагаанын иштеп тодардып эгелээ.
1948 чылдан эгелээш К. А. Макаров ажилынын уун боду тодардып ап, колхоз, совхозтарга өртке удуру дружиналарны тургузуп ап, оларны өртке удуру ажылгаар херекселдер-биле дерип, чепселген алган. Ынчан бир-ле дугаар Тывага хол-биле ажилдадыр, өртке удуру ажылгаар суг сордураар, чаштырар "ПН-100" машиналар кестүп келген. Оон суглук дооскарларын терге чүдүргөш, атык сөөртүрүп алыр турган. Шах ынчаар чепселгенге өртке удуру дружиналар өрт болтулаан черлерге кончуг дүрген

Хайдан кым-даа камгалаттынмаан КАРАҢГЫ ИМИРДЕ ДЕГ

Барыын-Хемчик кожуунун кожуунар аразынын караа чептестер нитилелиниң эге организациязы Барыын-Хемчик, Бай-Тайга болгаш Монгу-Тайга кожууннарда чурттап турар шуут көрөс база багай көрү 2000 чыгы инвалиттерни хаара тудуп, оларнын амьдырал-чурталгазын бо берге уеде бичи-даа бол чингедир сорулганы салып алган ажилдап турар.

Хөй-нитий эгелээшкын-биле кандыг-даа акша-шалды чок ажилдап турса-даа, кожуунар аразынын нитилелиниң удуруттулганы (даргазы Ирина Шангыр-ооловна Куулар), республиканы Караа чептестер нитилелини баштаар чер-биле быжыг харылааны тудуп турары өөрүнчүг. Олар Барыын-Хемчиктиг кожуун болгаш суму чагыргаларынын, албан-организация чептериниң удуруттулганын деткимчези-биле эртен 1999 чылда база бо чылдын эртен айларында даштыкыдан кээп турган гуманитарлыг дузаалмачыдан эң берге байдалдыг инвалиттерге чеп-сынын, аш-чемни болгаш чурт иштинге будурган караа багай кижилерге эргежок чугула барааннары берген. Оон аңгыда чаксы тарыла уезинде херектиг ногаа үреиннери-биле хандыры турары дээр-ле, оларнын ажилынын бир эки херечизи-дир.

Чагырга даргазы Иван Сааяевич Идам-Сурун-биле ыяк дугурушканын эзугаар бо чылдын май 19-та кожуунар аразынын нитилелин деткири-биле ачы-буян марафонун база эрттирген.
Черле ынчаш кожуун чагыргазы марафонун эрттирениң 2 муң рубльди чарыдап, ону организастыг эрттирер талазы-биле арга-дуржулгалыг специалистерни быжылааны эки. Ук марафон кожуунун Олег Намдараа аттыг культуру ордузунга ыры-шоор, танцы-сам, байыр чедир-ришкениң белек-селектер, чалатканнарга белек-кээп тускай изиг аш-чемни ады-биле кижжи бурузунуң сагыш-сеткилин доюлдурган кээр кылдыр эртен. Кожуунун ара, тараачын кижжи-аңгылар каттыжышканынын даргазы туруп келгеш, күсүк дүжүттөн 40 инвалит кижилерге 5-5 шоодай таранын нитилелди кириген данзын эзу-гаар аппарып чедирерин

азаан.
Кожуун чагыргазынын оралакчы даргазы чагырга чериниң салып турар акашындан аңгыда, нитилелинде эге организациязынын ажилдарына таарымчалыг тускай деритивтерин кабинетти тыварын дыңнаткан.
Чырык хүн көрөс, алган эжинин, ажи-төлүнүң, эш-өөрүнүң арын-шырайын көрөс азы кезээде караны имирде дег шал-бул көөр мындаг кижилерге дузаалдай кымга дузаалажып боор. Аары-аржыктан, хай-халаптан кым-даа камгалаттынмаан чүве болганда кым-даа кижжи мындаг берге таваржып болур.
Ынчангаш 2000 чылда Россиянын Кызыл Тук орденниң караа чептестер нитилелини тургустунганындан бээр 75 чыл, а Тыванын нитилелини тургустунганындан бээр 40 чыл ою бооп турар чүве болганда, Тываыстын бүгү-ле кожууннарына Барыын-Хемчик болган марафон шышак ачы-буян чедирилгенин чонун калдык киржилгези-биле эр-тирери дыка-ла күезени-дир.
Каң-оол ХҮРГҮЛ-ООЛ, Тээли суур.

СОҢГУЛДАГА "ӨЛҮГ

экеп турганын (сөөртүшкүн кежээкиниң 20 шактын соонда бооп турган) буруу шапканнар.
Тыва улустун "Ушкар-ганай аалыга чедирер" деп үлгөр чугазыны удуруттула болдургаш, бо суд ителгезиниң дугайында шынныч номулчуларга чедирер дээш апрель 21-де Кызыл кожуунун улус судунун залына болган судка олурштурм. (Ол хун база суд төмөзүң). Анаа судья Ч. К. Шулуу ийи херечиниң өчүктүрени алды. Бирги херечи Сукпак сурунун участка шаг-даазы Х. Самбожик бодуунуң өчүндө январь 23-те, сонугла болур хүн, хөй-нитийниң чурумун тудары-биле сонугла хааржаанын чанынга ону кадарып олурганы, оон чырык өже бергенин, оон ынаар А. Х. Оюн биле Марина деп аныяк херээжен кижиниң бир-ле чүве дээш хөлчөк шимээргежи маргыжа бергенин, оон прокуратура ажилдакчылары келгеш, сайгарылга кылганын, чогум чү дээш оларнын маргыжып турганын билбээнин дыңнаткан. Чүгө сөөлүңде А. Х. Оюнну сонугла хааржаанче бөлүк бюллетени берип сунап деп буруудып турганын дыңнаан. Ужуру болза чурум хайгааракчызы, участок шагдаазы кижжи чаргы-чаланын бир дугаарында чарар, ужурун тывар турда, бо аныяк кижиниң чүнү-даа билбей олурганы, өчүк бээрде "по-моему" деп алгаш-ла, тодаргай чүнү-даа чугаалап шыдавааны элдептиг. Анаа көөрдө, ийги хереди 70 харлыг "уважаемая госпожа, принцесса" (ону январь 23-те Каа-Хем сонугла комиссия-

зының кежигүннери адап турганнар) Валентина Васильевна Ефимованы угааны чарт, өчүү тодаргай болган. Январь 23-түн хунунда ол сонугла барыксаваан. Кымга-даа бүүзүрөс болгаш сонугу-даа хончу чок болган.
Оон бажынынга Людэ Чулдум (кайы-бир кандай даттың деткичизи бе, азы сонугла комиссиязын кежигүнүң де дээрзин тайылдырлаваан) бир эштиг келгеш: "Кырган-авай, барып сонгуп көрүңер. Машиналыг чедиргеш, дедир эккеп каар бис" деп туруп бээрге, кожазы Ашлакова-биле кады оларнын машиназына олурпакш, сонугла участогунче чорупкан. Ону анаа эккээр: "Оо! Уважаемую госпожу, принцессу превези на выборы" — дивешке, Каа-Хем сонугла комиссиязын кежигүннери дыка-ла каттырышкан. Кандидат Ооржакка үнер четпей турар, оон сонгуур херек деп олар анаа чугаалааны Валентина Васильевна судка тайылдырлаан. Кады келген кожазы Ашлакованың "Ма-наа шыйып кат" — дээш айтп бергени бюллетени хана каракка шыйып кааш, бюллетенин хаар-жакче кир каапканын В. В. Ефимова чугаалаан.
ДУШ СООҢДА ук суд Кызыл кожуунун Сукпак сууруга суму чагыргазынын бажынынга уламчылаан. Анаа 40 ажыг херечини байсаган. Оларнын чамдыктары январь 23-те сонугла шуут келбээ. Ол херезинде сонугла дан-зында оларнын ады бадылаан кылдыр кирип турар. Паспорт дугаарлары болгаш хол үжүктери өске. А чамдыктары кол

АВАМГА ЧАГАА

Афганистан болгаш Чечен дайнынга киржин чоран эрес-дидим оолдарга

"Менди-чагай эки тур мен, күжүр авай! Мен дээш дыка сагыш човап, дүвүрөвө. Хонук, айлар удаар эвес, чанып келгеш, Кундуз-солдат чуртталгамны хөөрээр мен..."

Лидия ООРЖАК Ак-Довурак.

Оварымчалык болчпар

ҮЕР-ЧАЙЫК БОЛУРУ МАГАТЧОК

Каткан сизген бозымтарга, Коймат дигеш сына-ла бээр. Бодамча чок чоруп болза, Борапка да дүкүр болур!

Бо одурууларын мээ-медерелдиг, угаан-сарымдыг кижилер хандыр угап-билди кааптарлар. Эрткен чайын Хемчинистин кылы хайнып, эрин алып, даж-мөөрөп турар үедэ Суг-Аксы суруну чурт-такчылары Раиса Ховалыг, Очур Ооржак, Роман Ховалыг оларын үш өөреникчи оолдары балыктап, эштип чораш, орайтай бергенде ортулука мунгашталы бергенер.

Дүн дүшкен. Кайнаар-даа көргө, дүмбөй караңгы. Оолдардан шоолуг-даа ырак эвеске чоран бир эши мүн-не тын менди сугдан үнгөш, сугга мунгашталган оолдарнын ада-иелеринде дыннаткан. Олар үш-дүн ортузуна мергежилдиг хемечи, дидим, чүрөкчир сугжу кижилер дилеп шаанга киргенер. Ындыг дидим, чүрөкчир кижилер Суг-Аксы суруда Владимир Даваевич Ооржак болган. Ол үрдүрү резина хеме-биле айт кулаа далай ышкаш сугже хемелеп киргеш, үш оолдун амы-тынн камгалап ап, савазыраан, эрин ашкан, сарыг божа сугдан үндүргөш, ада-иелеринге менди-чагай хулуундиг берген. Ол үедэ кожуунун иштики херектер килдинизин капитаны Монгуш-оол Доржуевич Ондар, дежурный шадга Байлак Часыг-оол-ович Сат рация дамчыштыр удур-дедир харылзажып, езулук шеригжиткен байдал-биле ажалдап, улуг дү-

заны чедиргенер. Хайралдыг амы-тыннын артынга каггаш, келер уенин аныяк салгалчыларынга аас-кежиктип, чырык чер кырынга чурттаар салым-чолду берген Владимир Даваевич Ооржак, шынап-ла, шыраак мактал-шаандалар алары чугаажок. Эрес-дидим чорун дээш анаа Суг-Хөл кожуун чагыргазы, оолдарнын ада-иелери, доргул-төрөлдери улуг-биле өөрүп четтиргенин илереди, чылыг-чымчак эстерин чугаалап, черге чедир мөгөйгенер.

Бо чылын кайда-даа хар кылын чаган болгаш хеп-хенертен моон-даа артык изири болза, үер-чайыктын болуру чылшак чок. Буурул Хемчиктин, шапкын Актын болгаш өскө-даа хемнерин суглары улгалдып, дажый бээр кымга-даа билдингир. Эн ылангыда Кедек Манчүрек, Кош-Шет, Алдын, Устүгү Иш-киннер дээр ышкаш, досук хемнерин суглары дажый бергенде, чүчү-даа дескештирбей баар шапкын болгаш сур күштүг ойнагылыг-ла болур ийин. Ындыг болганда мээр бо үстүнде биз-жээмин ышкаш, улуг-даа кижилер, уруулар, оолдар-да кайы хамаанчк сугже кирбейн, оварымчалык болурунче кыйгырдым.

Делегейде үш халаптын бирээни суг джир ийик чоп. Калчаа далайда туттунар, халабактарын чөл-кудур бар эвес. Ха-дунма, хайым чоном, мый бо чижекти хайынарга кертип аларынары каттап база дилеп сагындардым.

Боран ОНДАР, Сут-Хөл кожуун.

ХЕРЕК КЫРЫНДА ШЕНЕП КӨРҮҢӨРДӨН

* Бир эвес идик чаап турган кремнээр кургап калган болза, ынаар скипидардан азы чуктан хайындырган чидиг чытыг суук чүдүлү каш дамылдыкпаш, кезек уенин иштинде чылыг черге чылдыптар. А идик креми чаар шетканы нашта-тырлыг спирт холумактыг суг-биле чуй тулуптарга, кончуг шевергин аяиче кире бээр.

* Эрт тырткан соонда борбак чиг картошканы катый тырттыптарга, машина белен чугунгур болур. Ынчангаш эт тырт-тар машинаны канчап-даа чылыг черге азы изиг печкага тургадип болбас. Чүге дизе ооң хүртүзүнү чидиг бистери дүргөн үрелип болур.

* Донурун каан улуг балыкты дүргөн эргизер деп бодаар болза, дустан соок сугже суптар. Ынчан ооң ажыктыг, амдангыч бүдүмелдери бодунга хевээр артып калыр.

* Ногаа аштап турар үедэ кижинин холдарынга кара-кара аштаттынмас хирлер арпазын деп бодаар болза, баштай ногаанын бодун хензиг када изиг сугже супкаш, оон улаштыр соок сугже суптар.

* Борбакка хайындырган картошканы амданы эки болзу деп бодаар болза, сугже 2-3 кескинди ченектоп, лавр бүрүзүн азы бичии укропту холуп ап болур.

* Картофельден кылыр пюреге чылыг сүт холуп-тарга, ол чуура итингир болур. А шала эргижиреп, баксырай берген картофель порезинче дагаа оглунок ак белогун немептерге, улам чагай амдан кирер.

* Ур кетпээн идиктин кежин чымчадырда, касторка узун өл кылдыр чагаш, бичии синир тургузуптар.

* Чылыг үедэ идикти аштаарда, эмульсион кре-

мин ажыглаарга таа-рымчалыг, чүге дизе ындыг крем эки эстичел болгаш агаарны дүргөн эрттирер, а бир эвес кеткен идиинер хос болгаш уштулайнып чоруур болза, идиктин артынга бичии поролоннүг кескиндизин чыпшырып ап болур.

* Далган хөөдерде, дрозжи деп хөөдүкчүнүн орнунга бичии омааш ишти коньякты холуп-тарга, тесто улам хөөчөл апаар болгаш амданы экижи бээр.

Ында-хаая ийн-чангыс ховар таварылгаларда чадар скатертьтин өңү болгаш шынары үрелбесин деп бодаар болза, ону ажыглаан соонда, андара туткаш дүрер, ынан оон сыгыларынга чыылган хирлер белен көзүлбөс болур.

ЧАЗЫК-ЧАРАШ БОЛУР ДИЗЕ...

* Кандыг-даа дүвүрөгө болгаш кажыдалга азы

мунгаралга алыспайн ола-ла хевээр, тур-даа уенин иштинде чазык-чараш боорунун яныз-бүрү аргалары бар. Оон бир белен аргазы:

* Хүннүн-не 20 минутанын иштинде сагыш-сеткилден болгаш угаан-бодалдан хосталып, бодун хостуг, шөлөң алдынары.

* Каткы-кижинин чүгө чуртталгазын узадыр эвес, харын-даа нерв системанын ажылдарын быжылаар.

* Бир эвес кижинин кежи иштинде херек ужурулг өл-шыкты доктаамал ап чорзун дизе, хүн-нүн-не 2 литр суук чүдүлү киж ижер ужурулг. Ындыг таварылгада чимс-аимандан база яныз-бүрү ойт-сигенден шайны, минералдыг сугдан азы чигири чок соктардан ижи турары кедилг.

Чимсмаа МОНГУШ.

ЭЗИР ООЛДАРЫ БОЛГАШ ШӨЛҮТКЕН КИЖИ (Тоолчургу чугаа)

Тывалар Алтай делегелер-биле кожа-хелбээ, чангыс аалдын кижилери, доргул-төрөл бооп чурттап чоруур шагда ийн алышкы бир бай кижинин уруунга иелээ ынакшын берген чүве-дир. Аас-биле, эптиг-ээлдик сөс-биле шийтпирлеп чадап кааш: "Сен болза сен бол! Мен болза мен болуй!" дээш чарылганнар. Удаваанда оолдарнын бирээзи эжи-дунмазынга чедип келгеш: "Кадын хөлдүн кадыр-каскак ортулуунда алдын, мөнгүн бар, барып көрээр" - дээр.

Оон ийн алышкы узун аргамчызын алгаш, чорук-каннар. Ортулука челе бээрге, шынап-ла, чалгынын куштан өскө, чүү-даа четпес хире черде чалым-хадая эзир узы бар болган. Ортулука кеш-бесин кий тынып алары, иенин иштинде төлге дыка хоралыг. Никотин уруг сарты таварыштыр оон ханынга баргаш, уругунун шын өүздөзүнге багай салдарын чедирер. Таакпылаар иелен төртүтүнгөн чаштар яныз-бүрү аарыг-ларлыг, калды кошкак болурун амыдырал көргүскен.

Кузумзуг ыш

ТААКПЫЛААР ИЙИК СИЛЕР БЕ?

Таакпынын кузумзуг ышын ажырып тургаш, ооң организмге чедирер хоразынын дугайында билир хирезинде-ле, дыка хөй улус боданмас-даа, тоовас-даа.

Таакпынын изиг ышы бир-ле дугаарында, дийштин даштыкы туң картынга дээр. Элеэн үе эрткенде, ол туң картка билдиртес тиглер тыттып, аарыгны тындырдылар. Микробтар ол черлерге кирип, диштер кааргаш, таакпынын чыды ол кижиден үргүлчү чытталып турар апаар. Таакпынын изиг ышы аас, думчук иштин үргүлчү чиртип турарында аарыглар тып-турарын бир кол чылдагааны ол бооп болур.

Таакпынын ыжында чараа ылгаар бестер хөй ажилдар апаар, ынангаш таакпылар кижилер үргүлчү дүкүртүрер азы чараа-зын ажырыптар. Таакпынын хоралыг холумактары: анилин, аммиак, сероводород, канцерогенниг (рак аары тавыдылар) бүдүмелдер-биле холушкан чараа улуг-хырынга чедип, хоралыг уружун чедирер. Ижин-шөйүндүн хоочураар аарыглары-гастрит, дуоденит болгаш рак үргүлчүлүгү таакпылаашкынын түннелинде тыттып болур. Таакпынын хораны үн органына чедип, кижинин үнү өскөртүр. Кажан таакпыны тырттып турда, ооң ыжы кежиринин, өкпенин кол адырларын

эзелгеш, эн-не бичии кезектерин иштинче тарап, күштүг хоранаашкынга чедирер.

Кыпкан таакпынын ыжында эн-не хоралыг бүдүмелдер - аммиак болгаш кузум бар. Устүнде тыныш оруктарынын иштики кадынын шыгынга аммиак эзилгеш, шаштырдыг спиртке шийчир. Оон ужурунда чөдү улгалдып, дүкүл көүлөп, хоочураан бронхит аарыныч шилчип болур. Ынчан өкпенин өңү кара-хүрөн апаар. Таакпылар кижинин ханы килорол-биле холужар туржук, угарлыг газ-биле холужар. Кажан угарлыг газ гемоглобинге (ханын кызыл өңү хандырач бүдүмөл) холужарга, мага-боттун клеткаларыныч килоролду четкир кылдыр чедирип шывдас, карбоксигемоглобин тургузтунар.

Таакпылаа хоранарнын эн хораны - никотин. Ол угарлыг газтын соон дарый хан дамырларын эртекш, хан-биле бугу мага-ботче тарай бээр, ол дээрге таакпынын хоразынын эн дээди чадазы-дыр. Бо таварылгада мага-ботта орган бүрүзү бодуну-биле харыны бээр. Баштай-ла кара-бүүрөктер чаглары ханче

адралин дээр хан дамырларын уунун чырылдын күштөлдирер бүдүмелдерин үндүрер. Ынчангаш хан базышкыны бедир. Чүрөккө хан эвээш чедер апарганында чүрөктин согары дүргөдээр. Бо чорук атеросклероз, стенокардия, инфаркт, миокардия дээр ышкы чүрөк аарыгларынга чедирип болур. Никотиннын хоранаашкыны биле баш мээзинге база буттар аскаар аарыглар тыттып болур. Таакпылаашкы эндокринин системаны, азы болза иштики кол-кол бестерин ажилдарын баксырадыр. Ынчан иштики органынын харылаазы үрелип, харын-даа ажы-төл чок болу бээр байдалга чедирип, чамдык таварылгаларда чигир аары дээр ышкаш аарыглары тывдылар.

Таакпылаашкы сааттыг херээжен кижиге кончуг озадыл. Таакпынын ыжын бестин кий тынып алары, иенин иштинде төлге дыка хоралыг. Никотин уруг сарты таварыштыр оон ханынга баргаш, уругунун шын өүздөзүнге багай салдарын чедирер. Таакпылар иелен төртүтүнгөн чаштар яныз-бүрү аарыг-ларлыг, калды кошкак болурун амыдырал көргүскен.

СҮНЕЗИННЕР" КИРИШКЕН

ДАҢЗЫ ААЙЫ-БИЛЕ сонгудала киришкен, херек кырында чурттап турар чери билдинмес 300 ажыг кижинин 20-ин ушта бизжээш, Кызылда алрес бюрозунче ханадыры-биле суд чоруткан. Түннелинде оларын 4-ү Сукпак суурдан шадга-ла көжүр чоруй барган, 16-зы чогадып каан мете аттар болган. Юртаев кудумчунда Седен-Хурааттарын № 4 бажынын № 2 квартиранында Дотпаа Владимир-овича Куулар деп чырык өртемчиде бар-чогу билдинмес херээжен чурттап, сонгудала үнү берген бооп турар. Херек кырында ол № 4 бажынын 2 дугаар квартираны чок, чангыс бажын бооп турар.

Черле ычаш январь 23-те Сукпак суурга болган сонгудаларга чурум үрээжинин шпунтузун санап бижир чүве болза, материал эмин эрттир узай бээр. Ам чурум хажыдышкынын дугайын соксуп кайы. Хөлчөк нарыдай берген сука толарга өчүк бере албас А. Х. Чимиттин канчап Сукпак девискээр сонгудала комиссиянын даргазы апарганын ук комиссияны кежигүнү турган М. О. Серен-Хурак мынчаар тайылбырлады. 1999 чылдын ноябрыда Кызыл кожуунун чагырга даргазынын сонгудаларына хамаарыштыр сонгудала комиссиянын тургузары-биле Сукпакта албан черлеринден бир азы ий кижини тус-тус коллективтер томулай чоруткан. Оларын иштинден бир кижини комиссия кежигүнери боттары дарга кылдыр сонгуп алыр ужурулг турган. Ша-ла ычар дарга сонгуп алары-биле комиссия кежигүнери бир хүн Сукпак суму чагырганын

бажыныга чыгып кээп хуралдан. Ынчан суму чагырганынын даргазы М. Ч. Сарылар: "Дарга кылдыр ыяап-ла бухгалтер кижини сонгуп алыр силер. Санап, түн үндүрерде эки болай" - деп сүмөлээш, хуралдан үе берген.

ООН СООНДА даштыр-тан бичии чагаажыгаш кирип келген. (Ону кым бизжээни билдинмес). Ол чагааны Клара Бири-Санаа хуралга ытыктыр номчуй каапкан. Ында комиссия даргазы кылдыр А. Х. Чимитти, оон оралакчынынга А. Б. Сарыларын, секретарына С. Б. Сарыларын сонгуурун айткан болган. Комиссия кежигүнери чагаада ады кирген кижилерин ооң-ла хевээр бадылап калган. Чагаа ээзинин Алдын-кыс Хөкүй-оолданы чүге сонгудала комиссиянын даргазы кылдыр бергендиг үлүс аайында эртпес кижини азы "бодуну кижинин" кандыг-бир чажыт сорулгаларга ажилдар дээр ыччалчы ирги бе деп, бодалдар башка чайгаар кирип келди-дир. Ам ук январь 23-те болуп эрткен сонгудаларын үезинде хоойлу хажыдышкынын, суд истелгези узан тудум, улам көвүдөп, кара булут болуп дигрелип, Алдын-кыс Хөкүй-оолданын бажынче чангыс болуп дүжөр деп барган. Ол хамык чурум үрээжинин чажыт удуруткучулары" үш-дөрт ажы-төлдүг аныяк не кижини канчаар камгалап алдыр деп бодап турарлар ирги? Анаа улур Кызыл кожуунун прокуратуразы кеземче херээш оттурган болгаш. Херектин шынын чедип алыр дээр, бүгү "шаптыктары", уздышкынын, чылдырыш-

кынарны шыдажып, пат чөгөл тоткен негекчилер бестин Алдын-кыс Хөкүй-оолданы кээргеп турдулар.

Судка киришкен Кызыл кожуунун улуг прокурору Е. С. Серенин туржук мени элдесиндирди. Хоойлу камгалаар, чурум үрөкчилеринге хамаарыштыр буруудашкынын кылдыр турбузе, буруудашы сөзүңгө ол тергини болдукчу талантынын көргүскен. Туршугу ажилдар болза, ажалын тергини билер аныяк юрист-ле чорду.

УЗАМДЫККАН суд май 19-та доозулган. Аныяк судья Чечек Кыргызовна Шулуу буудулаазынын, чыгыш-чаалыг херектин шынын тывар дээр, үр болгаш шыдамк ажилдаан. Судче кирген сонгудала материалдарын ол ханызы-биле анализтээр. Оон түннелинде база дыка хөй хажыдышкынар илерээр. Сонгудалар дангылары, протоколдар каттап каттап хынаттыгылаан.

Устүнде айтылган болгаш айттырмаан-даа буруудаштырганга хамаарышкан хоойлу хажыдышкынын артында аныяк, январь 23-те сонгудалар соонда хун, январь 24-те, 8 шак 30 минута турда, Кызыл кожуунун девискээр сонгудала комиссиянын тургускан протоколунда Н. Ч. Ооржактын алдын дужунда ону бадылаан сонгучулар саны 3097, а Т. А. Сандакованы дээр 2542 кижини бадылаан деп айткан. Ындыг-даа болза комиссиянын түннел шиттири чок болган. Ол-ла хүн комиссиянын 46 шак үезинде тургускан протоколунда Н. Ч. Ооржак дээр 2483, Сандакова дээр 2222 сонгучу бадылаан деп, саннар өскөри билер-

ген. Түннел шиттир база чок. Ол-ла январь 24-түң хүнүнде 17 шак 30-де тургускан үшүк протоколда сонгучулар саны өскөрилбээ, сонгудаларыны 53,53 хууга эртен кылдыр түннел шиттирнин үндүрүп каан болган. Протоколдарда сонгучулар санынын чүгө өскөрлүп турганынын дугайында айтырымга В. А. Молин Сукпактын № 88 девискээр сонгудала участогунга болган сонгудаларыны күш чок деп шиттир үндүргөнүне ынан барган деп тайылбырлаан. Херек кырында ыныг шиттирнин олар январь 25-те хүлээп алганын (Протоколдарга сонгучулар саны январь 24-те өскөрлүп турган болгай). Ынчангаш суд ол тайылбырын үндөзүн чок деп санаан. Сукпак № 88 девискээр сонгудала комиссиянын судче кирген чок болгаш немелде данзыларда сонгучуларынын нити саны 2100 болган. Ук сонгудала комиссиянын даргазы А.Х. Чимиттин кол болгаш немелде данзыларда киргизген 1825 сонгучулар санынын тайылбырларында ойталааны-биле суд ону күш чок деп санаан.

Шах ычарар нитизинде Кызыл кожуунун чагырга даргазынын сонгудаларынын үезинде дангызы кирген сонгучулар саны 11544 киж болган. Сонгудала бадылаан бюлетендер саны 5080, үнүң чидирген бюлетен саны 167. Ынчангаш Кызыл кожуунга нитизин-биле 5247 сонгучу киришкен. Ам оон мындаг түннел үндүрүп болур. 167+5080 = 5247 x 100 хуу = 524700 : 11544 = 45,4 хуу. Ынчангаш январь 23-те Кызыл кожуунун чагырга даргазынын сонгудала-

рынга чоңуң киржилгези 45,4 хуу болган. ТР-нин "Тус чер чагыргаларынын сонгудаларынын дугайында" хоойлуң 44-чү чүдүлүнде сонгудаларга бадылаашкынын 50 хуузуң алган кандидат сонгуттурган деп санаттыр ужурулг деп айткан. Ынчангаш январь 23-те Кызыл кожуунун сонгудаларына чоңуң киржилгези чогуур 50 хуу четпес, 45,4 хуу болганда, ол сонгудаларын суд күш чок деп санаан.

РСФСР-нин хамаары чорудула дүрүмүнүн 128 чүдүлүңе удуруттул бол-дургаш, сонгудала үезинде чөптүг демисел чорудуп турган Т. А. Сандакованы үндүргөн чарыдалы 80 мун 543 рубльды аныг көөрүн суд чөптүг деп санаан.

Билдинмес байдал-биле үр шөйлүгөн суд доозулган. Маңа демделген чок онза чүпү - бөдүн сонгучу кижинин чөптүг шын дээр демисели. Тыва чоңуң политикагидерлерле өзүп, ажык-чорукчу чорукту үнелеп биллп эгелзени бо деп бодаар-дыр мен. Эрге-дужаал ажылап, чок мөгөлөп, хоойлу хажышкан чорукта удур бо демиселди когаран Т. А. Сандакова-дык эвес, бөдүн сонгучу аныяк иелер эгелеп, кол негекчилер бооп, январь 23-те эртен сонгудала хамаарыштыр чөптүг шынын тургусу, тилгелгеге чедир чаныш-сыныш чок тургусканы билер мен. Ынчангаш оларын тилгелзениг чүрээ ханызында өөрүп тур мен. Тывага олар дөр шың дээр демиселер куюлор, аныяк херээжен судья Ч.К. Шулуу деп, ахылынга, чоңуна бердинген, дидим, бедик мергежилдиг судьялар хөй-ле болунам! Борис ОНДАР.

САРЫГ ШАЖЫН КАЛЕНДАРЫ

МАЙ 28. УЛУГ-ХҮН. Бо хүннерде кылган буянын ажил-үүде чүс катап арбыдар. Яныз-бүрү ажил-херектер эгелээринге чогумчалыг хүн. Эм-дом ижи эм-неиринге таарымчалыг хүн.

МАЙ 29. ПОНЕДЕЛЬНИК. Яныз-бүрү ажил-херектер эгелээринге чогумчалыг хүн. Баш дүгү таарырынга эки хүн. Аян-чорук кыларынга чогуңгур.

МАЙ 30. ВТОРНИК. Баш дүгү таарырынга эки хүн.

МАЙ 31. СРЕДА. Эм-дом ижи эменин эгелээринге таарымчалыг хүн. Аян-чорук кыларынга чогуңгур.

ИЮНЬ 1. ЧЕТВЕРГ. Яныз-бүрү ажил-херектер эгелээринге чогумчалыг хүн. Аян-чорук кыларынга чогуңгур.

ИЮНЬ 2. ПЯТНИЦА. Бо хүннерде кылган буянын ажил-үүде чүс катап арбыдар. Аян-чорук кыларынга чогуңгур.

ИЮНЬ 3. СУББОТА. Яныз-бүрү ажил-херектер эгелээринге чогумчалыг хүн.

АРАТ ШӨЛҮНГӨ

Россиянын Уруглар фондузунун Тыва Республика салбыры, Тыванын күрүнө филармониязы ИЮНЬ 2-ДЕ 12.00 ШАКТА Делегейниң уруглар камгалалынын хүнүңге тураскааткан

"УРУТЛАР БАЙЫРЛАЛЫ"

деп театржыткан шоу-көргүзүгүнү эрттирер. ПРОГРАММАДА: 1. "Ураанхай" - "Бичи чурт-2" музыкал-холлдуң концерт болгаш "Тоолдар театры" ойнаарактар бөлүү; 2. Роллерлер чарыжы; 3. Асфальтыга чуруктар конкурзу; 4. Оюннар, конкурстар, аттракционнар, ырлар, танцалар, хөглээшкн, хүлүмзүрүглер...

ИДЕГЕЛДИК КАМГАЛАКЧЫЛАР

Бистиң чуртувус чылды-на Кызыгааржынын хүнүн калбаа-биле демделеп эрттир турар. Үе кандыг болдуру кызыгаар амыдыралы база ынаар дүргөн өскөрдүр.

Чуртта, экономикада ханылаан кризис Россиянын кызыгаар чогуңда турар күрүнелер-биле харылзааны улам калбарткан. Бо бир талазында эки борлуп турар. Ындыг-даа болза кызыгаар камгалакчыларынын ажылынга немелде бергелери таварыштырган, чаа сорулгаларны тургускан. Моон чылдагааны-биле Кызылдын кызыгаар отрядынын шериглеринин Россиянын күрүнө кызыгаарынын тыва-моол участогун камгалаар ажил-чорудулазын күштөлдирген.

Бөгүн олар материалдык болгаш сан-хөө хөрөңгилери чедишпей турар дыка нарын үедэ боттарынын хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип турарлар. Ынчангаш Тыванын кызыгааржылары байырлалы төлөптий уткуп, берге болгаш харысалгалыг херезин уламчыла-ышаан.

Россиянын күрүнө кызыгаарынын тыва-моол участогунда байдал нарын. Моолдун болгаш Россиянын (Россия) 15.00. "Код: военное положение" (США) 16.50, 18.40. Видеоаал: "Открытый огонь" (США) 10.20, 12.30, 14.30, 16.30, 18.30. Июнь 2-3-те "Коршуну добычей не делая" (Молдавия) 2 серия 10.30, 13.00, 15.30, 18.00. Видеоаал: "Исчезновение" (США) триллер 10.00, 12.00, 14.00, 16.00, 18.20. Июнь 4-те "Коршуну добычей не делая" 13.30, 15.50, 18.10. Видеоаал: "Кровь и вино" (США) триллер 10.30, 12.30, 14.30, 16.30, 18.30.

Кино

"НАЙРАЛЫ" КИНОТЕАТР май 29-30-де "Код: военное положение" (США) 10.00, 11.30, 13.00, 14.30, 16.00, 17.30, 19.00. Видеоаал: "Американские приключения" (США) 10.30, 12.30, 14.40, 16.30, 18.30. Май 31-де "Код: военное положение" (США) 10.00, 12.00, 13.30, 15.00. Видеоаал: "Открытый огонь" (США) 10.20, 12.30, 14.40, 16.30, 18.30. Июнь 1-де "Таинственный ост-

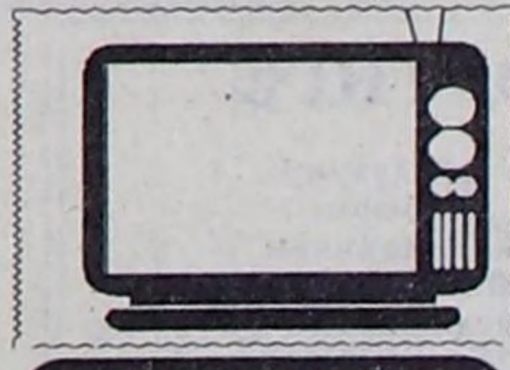
Таан-оол ХЕРТЕК.

аар араан соонда мөчээни-биле холбаштыр ханы кажыдалды илередип тур.

Шың

"Шың" солунун коллективи ук солунун редакторуңуң оралакчызы болуп ажилдап турган журналист Александр Сотпаевич Дембирельдиң оңу огулу Арслан Александрович Дембирельдин

Самбуу ИРГИТ.

ПОНЕДЕЛЬНИК — МАЙ 29

06.00 ДОБРОЕ УТРО. 09.00 НОВОСТИ. 09.15 "Максимка", приключенческая повесть.

ВТОРНИК — МАЙ 30

06.00 ДОБРОЕ УТРО. 09.00 НОВОСТИ. 09.15 "Нежный яд", т/с. 10.15 Джентльмен-шоу.

СРЕДА — МАЙ 31

06.00 ДОБРОЕ УТРО. 09.00 НОВОСТИ. 09.15 "Нежный яд", т/с. 10.15 Поки все дома.

ЧЕТВЕРГ — ИЮНЬ 1

06.00 ДОБРОЕ УТРО. 09.00 НОВОСТИ. 09.15 "Нежный яд", т/с. 10.15 Серебряный шар.

ПЯТНИЦА — ИЮНЬ 2

06.00 ДОБРОЕ УТРО. 09.00 НОВОСТИ. 09.15 "Жил-был настройщик", комедия.

СУББОТА — ИЮНЬ 3

08.00 НОВОСТИ. 08.15 Слово пастыря. Митрополит Кирилл.

ВОСКРЕСЕНЬЕ — ИЮНЬ 4

08.00 НОВОСТИ. 08.10 Служба России! 08.40 Вкусные истории.

12.15 ДОБРЫЙ ДЕНЬ. 13.15 Начало историко-приключенческого сериала "Рожденная революцией".

16.45 "Хождение по мукам", т/с. 18.00 НОВОСТИ. 18.20 Банка комиксов.

18.00 НОВОСТИ. 18.30 "Маски-шоу". 18.55 Здесь и сейчас. 19.05 Процесс.

18.00 НОВОСТИ. 18.20 Каламбур. 18.50 Здесь и сейчас. 19.05 "Женщина для всех", мелодрама.

18.00 НОВОСТИ. 18.20 Джентльмен-шоу. 18.50 Здесь и сейчас. 19.00 "Контрольный выстрел".

12.05 "Дама с попуагом", комедия. 14.00 В мире животных. 14.45 История одного шедевра.

15.00 НОВОСТИ. 15.10 "Горец", т/с. 15.55 Седьмое чувство. 16.35 Эх, Семеновна!

10.15 "Цыганка", т/с. 11.05 "Санта-Барбара", т/с. 12.00 Русское лото. 12.40 "Вершки и корешки", м/ф.

18.25 "Будни инспектора". О работе инспекции по делам несовершеннолетних. 18.50 МЕДЭЭЛЕР.

18.20 Марш-бросок. 18.35 Торговый ряд. 18.50 МЕДЭЭЛЕР. 19.00 "Мээн амьдыралым".

18.35 Музыкальная страничка. 18.40 Мюз "Кызыл-2000". Репортаж с конкурса красоты. 19.05 МЕДЭЭЛЕР.

17.35 К 40-летию фильма "Люди голубых рек", х/ф. 18.55 МЕДЭЭЛЕР. 19.05 Интервью с Председателем Верховного Хурала РТ.

15.50 "Паровозик из Ромашкова", м/ф. 16.00 "Женщина в море", драма. 17.05 Планета Земля.

13.20 Парламентский час. 14.10 Новая "Старая квартира". 14.50 Диалоги о животных. 15.45 Премьера на РТР.

07.25 Криминал. 07.40 Карданный вал. 07.50 Большие деньги. 08.00 СЕГОДНЯ.

07.00 СЕГОДНЯ УТРОМ. 07.30 Криминал. 07.50 Большие деньги. 08.00 СЕГОДНЯ.

07.00 СЕГОДНЯ УТРОМ. 07.30 Криминал. 07.50 Большие деньги. 08.00 СЕГОДНЯ.

07.00 СЕГОДНЯ УТРОМ. 07.30 Криминал. 07.50 Большие деньги. 08.00 СЕГОДНЯ.

07.00 СЕГОДНЯ УТРОМ. 07.30 Криминал. 07.50 Большие деньги. 08.00 СЕГОДНЯ.

08.00 Жизнь под грифом "Секретно". Фильм из цикла "Новейшая история". 09.00 "Фитиль", к/ж.

12.00 Детский телеканал. 12.40 Эти дни в 45-ом. 12.55 Смотрите на канале. 13.00 "Русские напевы", м/ф.

00.00—00.45 Антропология. ТВЦ ПРОФИЛАКТИКА ДО 22.00

12.00 СОБЫТИЯ. 12.15 Настроение. 12.55 Смотрите на канале. 13.00 Российские тайны.

12.00 СОБЫТИЯ. 12.15 Настроение. 12.55 Смотрите на канале. 13.00 Российские тайны.

12.00 СОБЫТИЯ. 12.15 Настроение. 12.55 Смотрите на канале. 13.00 Российские тайны.

12.00 СОБЫТИЯ. 12.15 Настроение. 12.55 Смотрите на канале. 13.00 Российские тайны.

12.00 СОБЫТИЯ. 12.15 Настроение. 12.55 Смотрите на канале. 13.00 Российские тайны.

12.00 Детский телеканал. 12.40 Эти дни в 45-ом. 12.55 Смотрите на канале. 13.00 "Русские напевы", м/ф.

ШЫН Кызла хораы, Красноармейская, 100, индекс 667000.

РЕДАКЦИЯ КОЛЛЕГИАЗЫ: Каңоол Сат, Алдынкыс Монгуш, Урана Базыр-ол, Чимисмаа Монгуш, Сергей Хертек, Жан-оол Хертек.

КІЛДИСТЕР: Нигилейл-политиктик кидис—3-39-15 Медээлер албаны—3-34-98; Бухгалтерия—3-41-16;

АТАР САНЫБЫС: № 4070381040000010000 КБ "Тувакредит", ИНН—1701008465; корр сч 3010181060000000729 БИК 049304729.